

През градове, планини и реки с автомобил

ВЕЛКО МИЛОЕВ

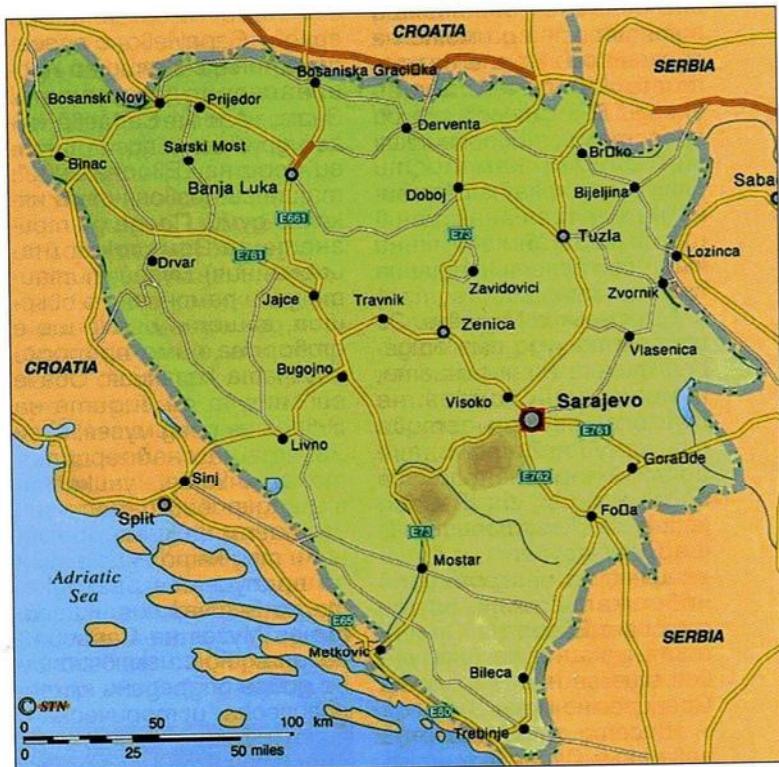
ОБЩЕСТВО

БОСНА И
ХЕРЦЕГОВИНА

Сахаткула
(часовниковата
кула) в Сараево

*Красотата на зелените хълмове
и зелените реки на Босна и
Херцеговина ти затопля сърцето, дори
когато мислиш за делови срещи.
Искам да разкажа за хубавото,
което съм видял сред тъжните
следвоенни пейзажи, и то така,
че да съм полезен за българина –
турист или служебен гост.*

рубата ми сметка е, че за десетина години съм навъртял към сто хиляди километра по пътищата на Босна и Херцеговина. Не се смятам за познавач на туристическите забележителности, защото докато съм обикалял страната със служебните автомобили на различни между-

когато мислиш за делови срещи, а съм имал, разбира се, и излети с приятели и колеги. Искам да разкажа за хубавото, което съм видял сред тъжните следвоенни пейзажи, и то така, че да съм полезен за българина - турист или служебен гост.

Най-добрият начин да

Гр. Неум

народни организации, бях твърде зает с работата си, а тя бе свързана най-вече с избори и политика. Но красотата на зелените хълмове и зелените реки на тази малка страна ти затопля сърцето, дори

видиш Босна е с автомобил.

Малко хора биха тръгнали за тази слабо позната у нас държава като за основна туристическа дестинация. Обаче все повече българи пътуват зара-

ди бизнес, културни събития или нещо друго, а страната е и чудесно място като етап в една по-дълга обиколка през балканските хубости. Представям си различни маршрути... Например програмата, която рекламирам пред моето семейство, е да минем през Южна Сърбия, да видим Черна гора, после да поемем покрай Адриатическото крайбрежие, да разгледаме Дубровник и да влезем в Босна и Херцеговина през Неум.

Неум е единственият град на БиХ в 20-ина километровия и излаз на море, който прекъсва хърватската брегова ивица. Тук има няколко много добри хотела, от които тераси като че ли на една ръка разстояние са заливът и близките планини - гледка

необичайна и силно романтична, дори за закоравялото ми международно сърце. За нашенския турист, привикнал с отворения морски хоризонт и широки пясъчни ивици, ще е освежаващо разнообразие да прилежне на тесния чакълест плаж, над който стръмно и високо - като Балкана над Карлово, друго сравнение не ми идва наум, - се издигат голи, изпечени от слънцето скали. А после да се топне в тихата и необичайно солена вода. По въпросните скали на серпентини се вие пътят, от който сигурно с малко тъга ще махнете за сбогом на синия „Ядран“ и черните му скалисти острови, преди да влезете във вътрешността на страната и точно когато морето е

Езеро при
Гламоч

изчезнало от погледа ви, ще разберете, че наистина сте в Средиземноморието. По-точно в Херцеговина.

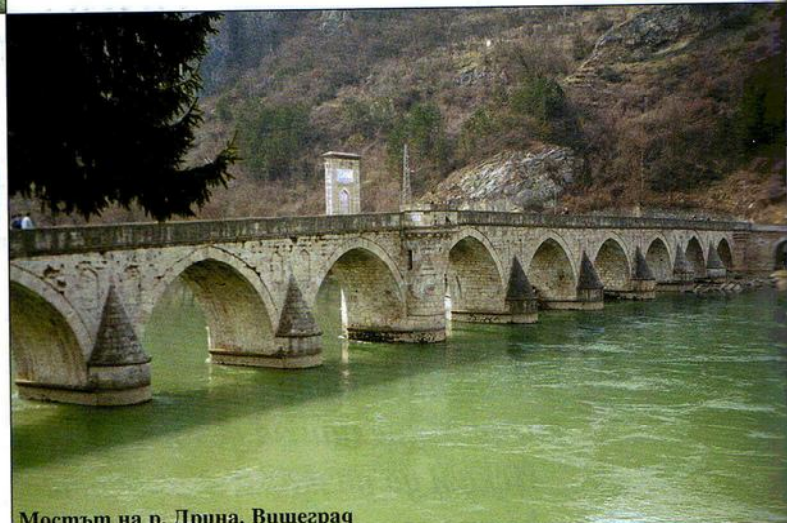
Малко хора в БиХ ще могат убедително да ви обяснят границата между двете историко-географски области, съставлящи територията и името на държавата. Но ще се усетите като че ли сте влезли във филмовите си представи за Европейския юг - сурови, каменисти плата под ярката светлина на непрестанноменящо се небе, белокаменни къщи със зелени капаци на прозорците...

Нататък е Мостар. За този град-чудо има отделен текст в списанието, та само ще спомена, че тук с петте си сетива ще почувствате иначе почти изпразненото от съдържание балканско клише за „кръстопътя“. И в архитектурата, и в шаренията на пазарите, и в човешката гълчава се смесват Европа и Ориентът, докато из въздуха все още се носи дъхът на Средиземно море...

Шосето от Мостар на север към Сараево е по каньона на река Неретва. Завиждам на пътниците до шофьора, които ще могат да се радват на невероятния малахитен цвят на водите ѝ. Ще е жалко да не спрете за почивка в някой от ресторантите

край изкуственото Ябланичко езеро, където, докато си чакате обяда, ще наблюдавате как петшест, че и повече ярета се въртят на шишове с оригинални водно- или електрически загвижвани механизми.

И ето ни в „главния град“ - Сарајево, с пресиленото ѝ, с което го прозвонят чужденците. Знаем, че и за Сараево някой друг ще е писал в този брой на „Европа 2001“, та ще си позволя само няколко думи. Преди да тръгнете за Земалския (националния) музей, питайте дали ремонтът е свършил, защото иначе ще е отворена само природонаучната колекция. Обаче си струва да видите на ливадата пред музея, край Алеята на снайперистите, стечките - уникалните надгробни паметници от богомилските времена, и тъй като няма начин да пропуснете разходката по Башчаршия, питайте за Музея на Сараево - неголям, но с изключително добре подредени археологическа, историческа и етнографска сбирка. И не пропуснете цялата вечер по многобройните, в европейски стил или с местна етнографска романтика заведения. Никога не съм съжалил, когато съм отишъл на театър, опера или концерт, дори на „Лебедово езеро“ в то-

Мостът на р. Дрина, Вишеград

зи град, където почти непрестанно гостуват разни световни културни знаменитости.

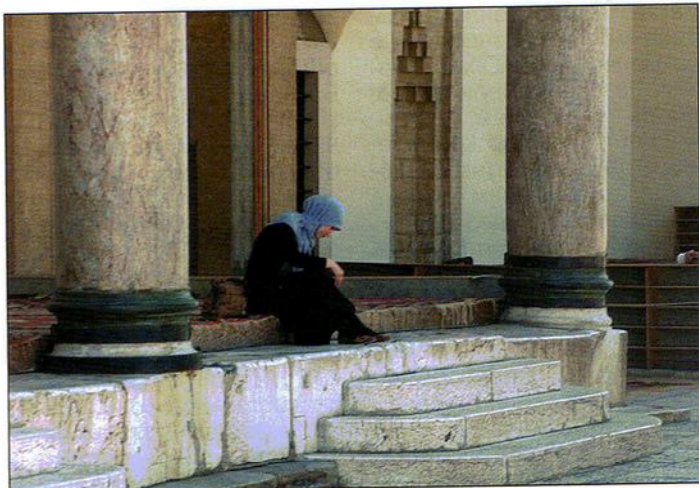
За конгресните или бизнес туристи, тръгнали от България за столицата на БиХ, най-кратък, макар и нелесен, е маршрутът през Пирот, Ниш, Крушевац, Краљево, Ужице (все в Сърбия) и влизате в БиХ през граничния пункт Котроман-Вардище край Вишеград. Но дори да сте пристигнали със самолет или от другата в Сараево, струват си двата часа път до Вишеград.

Впрочем не се плашете от шофиране. Днешните пътища в Босна са от качество поне равно или дори малко по-добро от средното за България. За разлика от първите митрудни години в тази страна, пътните знаци вече са почти навсякъде, където си трябва. Полицията е с познатите ви от родната навици, обаче фактът, че сте чужденец, от България, може по-скоро да е във ваша полза, ако сте натиснал педала на газта на грешното място, а не ви прави автоматично обект на изнудване за бакшиш. (Коемо понякога може да бъде обратното в Сърбия или в Черна гора.) А ако, не дай Боже, закъсате с автомобила си било в някой град или дори в малко селце, със сигурност мо-

жете да разчитате на мощта на добронамерени хора, с които прилично ще се разберете на някаква българо-сръбско-босанско-македоно-югославска езикова смесица. Няма да ви оставят сам на пътя.

Та така, по каньона на още една зелена река стигате във Вишеград, където е Мостът на Дрина. Ако сте чели романа на единствени босненско-херцеговинския Нобелов лауреат Иво Андрич, сигурно ще се изненадате като мен, че „чуприята“, построена по волята на Мехмед паша Соколович през XVI в., не само наистина си е тук, а реалната ѝ красота е точно както в книгата или още по-възбуждаща. Само тя може да възнагради двата часа шофиране от Сараево, обаче тук има още за гледане.

На Дрина, при язовира над Вишеград с голяма ВЕЦ, вече ще сте разбрали, че едно от главните богатства на Босна са нейните реки и мощният им хидроенергиен потенциал. Наблизо в Дрина се влива печално познатата за българите, обаче също неописуемо красива (да, зелена!) река Лим. Поинтересувайте се за възможностите за разходка с лодка (с или без риболов), разходка с коне или разходка с романтичната теснолинейка до граница-

Стенопис от църквата на православния манастир „Добрун“

Манастирът „Добрун“, XII-XIII в.

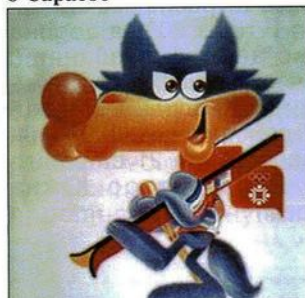
та със Сърбия, че и отатък, в романтичното градче Мокра гора. (В такъв случай визата ви трябва да е „мултипъл“.) Та в тази посока, на десетина километра от Вишеград е манастирът „Добрун“ от XII-XIII в. Ако църквата е заключена, непременно помолете да ви я отворят, за да видите фреските, които сигурно ще ви напомнят за нашата Боянска църква. Манастирският комплекс бе наскоро обновен с много чувство за хармония с природата наоколо и е чудесно място за почивка преди или след разглеждането на музея. Невероятно е, че такива съкровища (старопечатни книги, църковна утвар) могат да се видят тъй далеч от „големите“ туристически дестинации. Връщаме се в столицата.

Планинският курорт Бйелашница

Зимният курорт Яхорина

Символът на Зимните олимпийски игри от 1984 г. в Сараево

дународните им стандарти за зимен туризъм. Има си всичко - писти, лифтове, инструктори, хотели със сауни и басейни, ресторанти и кафенета, добре поддържани пътища. Пак съвсем близо до столицата са планините Изман, Бйелашница, Требевиц - също свързани със зимната олимпиада от 1984 година - събитие, с което и до днес много босненци се гордеят. И тук разрушената през войната инфраструктура постепенно се възстановява, макар и по-бавно, отколкото на Яхорина.

По тези планини, чиито най-високи точки са на около 2000 метра над морското равнище, ски сезоните са дълги, но аз ги предпочитам зелени. Тук условията са чудесни както за лятна семейна почивка, така и за едnodневен излет. Все пак дължа предупреждението, че трябва да правите разходките си по пътищата, туристическите алеи, ливадите, които са видими използвани от хората наоколо. Не бива самостоя-

телно да цепите през горите или да си търсите скали за катерене, защото след войната в Босна и Херцеговина са останали много минни полета, а процесът на означаването и прочистването им ще отнеме още доста години. Винаги можете да разчитате на съвета на местни хора, които добре знаят къде е безопасно да се ходи и къде не бива да приближавате бившите фронтови линии.

Същото предупреждение се отнася и за „рушевините“. От личен опит знам, че много българи, пристигнали за първи път в страната, намират за вълнуващи видимите все още и след десет години на възстановяване следи от конфликта, например поругените къщи, пръснати из красивите долини и хълмове. Та ако искате да покажете у дома снимки с „военна романтика“, правете ги от безопасни места, без да влизате в изоставени дворове и домове.

Ако вашите бизнес срещи или международна конференция в Сараево са към края си, останало ви е съвсем малко време и вече мислите за връщане, но по различен маршрут, можете да поемете от Рогатица, която е по средата между Сараево и Вишеград, на север, към Белина. Възнаграждението ще са прекрасни планински пейзажи - вековни борови гори, живописни високи плата със зелени ливади, стага и твърде малко човешко присъствие в някои участъци на пътя. В тази планинска страна пасищното животновъдство дава препитание на много хора, а ще се уверите, че дърводобивът е един от най-доходоносните отрасли, като ви се случи да карате на първа из планинските криволици зад някой „шлепер“, натоварен с огромни борови трупи... Бъдете обаче търпеливи. Каквото и да ви говорят, дори в най-трудните следвоенни го-

Туза,
улица в старата
част на града

Дървото
с изображението
на Христос
в Белина

Пирамидите
край Високо

край оттатъшния, хърватски бряг на Сава.

Обаче аз лично си падам повече по планинските пейзажи и затова искам да ви опиша друг маршрут - от Сараево на север. Една от забележителностите на града е Врело Босне, тоест изворите на река Босна - изключително красиво място, чудесно за разхожка

Ливно

Меджугорие

дини основната опасност в Босна и Херцеговина бяха и си остават до днес пътищата. Също както в България, по шосетата се движат камикадзета, убедени, че мрачните статистики на ПТП-тата не се отнасят до тях, а ако пък се ядосват всеки път, когато ви отнемат предимството, няма да ви останат нерви за красотите наоколо...

Малко преди град Зворник пътят ще ви изведе отново на левия, босненски бряг на Дрина, поточно - край още едно огромно изкуствено езеро. Спрете поне за едно кафе в прекрасно разположения високо над водата хотел „Видиковац“. След още час ще сте в Белина - голям град, център на един от най-богатите селскостопански райони - Семберия. Програма: кафе на главния площад и снимка пред общината - един от многото в Босна очарователни архитектурни паметници от времето на Австро-Унгария; оби-

колка из „занатския център“ - съгъстена смеска от зелен пазар, ресторанчета, бутици и - както в други градове - учудващо голям брой на златарски ателиета. Питайте за дървото с лика на Исус - местно чудо, което мнозина намират за убедително. При обичайни работи на работници по озеленяването в сечението на един отрязан клон се появили очертания, действително напоящи образа на Спасителя от иконите.

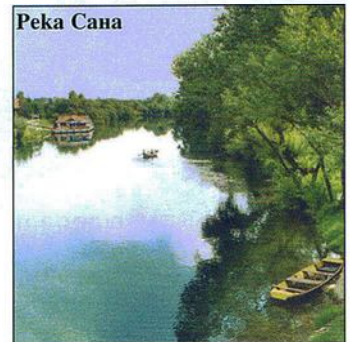
(В този контекст, макар и далеч от „нашия“ маршрут, е Меджугорие в Херцеговина. Тук навремето шест деца видели Божията Майка и макар Католическата църква да не признала чудото, възниква туристически център и през 2006-а година само за отбелязването на четвъртвековния юбилей на „Кралицата на мира“ пристигнаха 100 хиляди гости от 21 страни - от Бразилия до Южна Корея.)

Ние обаче сме в Белина - в града и наоколо има няколко добри хотела с нива на цени и комфорт като за всеки вкус и джоб, а през един от двата моста - на Дрина или на Сава, можете да се върнете в Сърбия и през Белград и Ниш - за София...

Е, дано да не бързате толкова. На запад от Семберия се простира още една плодородна равнинна местност - Посавина, която след планинските завои ще е приятно разнообразие по пътя ви за Баня Лука - главния град на Република Сръбска. За съжаление по бреговете на тези големи реки - Дрина и Сава - няма много обекти, където човек да хапне и преспи, да се повози на лодка или да се окъпе. Все пак, ако крайната ви цел е Загреб например или по-далечна Европа, препоръчвам пътуването през полята и спретнатите градчета на Посавина - вместо побързото, но скучно шофиране по магистралата

с приятели и за обед с босненска скара в ресторант на открито. Оттук пътят ни ще минава по течението на реката, гала името на страната.

Тъкмо ще са свършили изградените вече 20-ина километра на строящата се магистрала и първата задължителна спирка е само на 30 километра - град Високо, който миналата година привлече 200 хиляди туристи заради сензационната пирамидите. Под ръководството на любителя археолог Семир Османачич тук се водят разкопки на два баура, за които „боснен-

Река Сана

ският Индиана Джоунс“ твърди, че са част от пирамиден комплекс, създаден преди 12 хиляди години от тайнствена цивилизация. За мен лично огромните каменни блокове, разкрити на пирамидата на Слънцето, не бяха толкова впечатляващи, а и приятелите ми геолози смятат, че това са естествени формирования. Обаче същите геолози силно се замислиха над снимките на „плочките“ на съседната и по-малка пирамида на Месеца. Игете, вижте и се чудете - в импровизираната кебапчийница „При фараоните“ - възможно ли е тези „паважии“ да са сътворени от слепи тектонични сили, а не от грижлива човешка ръка...

Тази екскурзия обаче си изисква катерене и време, затова е по-добре да се направи като целодневен излет от Сараево и с връщане в столицата. Още повече, по пътя за Баня Лука (и евантуално за нататък, извън Босна) ще имате още доста приятни спирки.

Малко след Високо имате 10-ина километрова отбивка до Кралева Сутеска. Тук се намира едноименният Францискански манастир, основан още през далечния XIV в. - една от перлите в културно-историческото наследство на страната и особено важно място за поклонение на босненските хървати. А наблизо е кралският град Бобовац, който се смята за един от най-важните и добре запазени паметници на сред-

новековна Босна.

Връщаме се на отличния магистрален път М 16, където позволената скорост е 100 километра в час, обаче не се изкушавайте да изпреварвате камиони на забранени места. От М 16 малко преди Зеница можете да направите още една, 20-километрова отбивка до Травник - другият град на Иво Андрич („Травнишка хроника“). По шосето край река Лашва има чудесни ресторанти непосредствено до водата (ръжени се въртят и тук, но като навсякъде има и европейска кухня). В самия Травник не пропускайте джамията, крепостта и, разбира се, „кафенето на Андрич“, където ще ви разкажат легенди от миналото, а самото „домашно“ кафе го поднасят с локумче и цигарка в чинийката. Грехота ще е да искате еспreso.

Зеница е четвъртият по големина град в страната, рударски и металургичен център, символ на някогашната, постепенно възстановяваща се след войната индустриална мощ. Оттук в рамките на само 90 километра на север имате четири старинни крепости! Те са във Врангук, Маглай, Тешан и Добой. Всичките си струват да се отбиеете от пътя, но най-силно препоръчвам последните две. Ако ви е харесала Башчаршия в Сараево (няма начин да не ви е харесала, стига да не сте похарчили твърде много за сувенири), чаршията в Тешан ще ви се стори малка, но „куул“, с повече автентичен всекидневен живот и без туристическа блъсканица. Тук с кафето си поръчайте минерална вода „Оаза“, рекламирана като една от най-добрите в света.

Добойската крепост е малка, но освен чудесна, 360-градусова панорама към равнината в подножието ѝ и околните хълмове, предлага почивка в очарователна „етнокафетерия“, а ако имате къс-

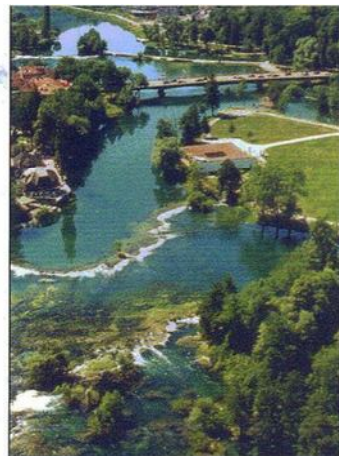
мет, в амфитеатъра ще видите някое вечерно представление или концерт на фона на светлините на града

При такава съгъстена програма вероятно вече ще избирате място за преспиване. Игете в Теслич. Край града се намира Кардиал, един от многото босненски курортни центрове и санаториуми с минералните им басейни, с модерен, но не изключително луксозен и скъп хотелски комфорт, със зали за конференции. Такива са предпочитаните от чужденците места за конгресен туризъм. Този туризъм се развива доста успешно в БиХ, обаче в случая аз не водя читателите си на международна конференция, а си се представям като шофьора, който докато дебне изненадващите акции на съперниците си по шосето, повтаря: „Вижте наляво..., вижте отгъсно.“

И ето ни в Баня Лука, която си има всичко, което имат големите градове, включително тежко движение, та препоръката ми е същата като за Мостар и Сараево - паркирайте се, където намерите място из центъра, и ходете. Минете през парка, край сградите на Скупщината и общината, по главната пешеходна улица, обядвайте в някой от ресторантите в крепостта. Бирата, която ще си поръчате тук, задължително трябва да е „Нектар“. Обаче и за Баня Лука имате текст в този брой на списанието, та продължавам нататък. На север при Градишка можете да влезете в Хърватия и да хванете магистралата Белград-Загреб, било в посока за към родината или към Европа...

Обаче ще е жалко да не видите района край Бихач. Това е вече в крайния северозапад на Босна и Херцеговина. Ако съм ви додеял с моите ахкания за тукашните реки, ще ми простите в минутата,

Река Уна при град Бихач

когато видите водопадчетата на Уна и Сана. Двете от реките ми, но незабравими туристически преживявания в тази страна се случиха тук. Първо, водните и други природни хубости са необичайно чисти за балканските стандарти благодарение на едно местно екологично движение. Второ - рафтинг. Рафтингът може да си го поръчате като за напредна или - като в моя случай - за начинаещи, с радостни писъци при спускането през еднометрови прагове, с малко гребане по тихите участъци. (Рафтингът на Върбас, която минава през Баня Лука, доколкото знам, си е състезателен, за професионалисти.) И пак - ако не сте вързан със служебни резервации, за предпочитане са крайградските хотели и ресторанти. Поръчайте си чеверме или кебапчета, седнали на дървена платформа, под която Уна шумоли и се пени като бирата в чашата ви. Тук - само бихачки „Премингер“!

Нататък накъде? Ако сте си вие, необвързани с бизнес разписания, а тръгнали на своя глава през балканските пейзажи, давайте нататък - където Балканите всъщност свършват, но питайте за чудото Плитвице, продължете за Любляна...

Обаче това вече са други теми. А аз бих се върнал за едно „Сараевско пиво“. Откъде ли не се връщам към градовете, където живях и работех, където намерих много приятели. И все ще сънувам, че се качвам в автомобил и поемам към моята Босна и Херцеговина. □

Рафтинг на р. Уна